

УДК 725.388

В. М. Рижик

*аспірант кафедри основ архітектури і архітектурного проектування
Київський національний університет будівництва і архітектури*

ОСОБЛИВОСТІ ФУНКЦІОНАЛЬНОЇ СТРУКТУРИ СУЧАСНИХ АВТОВОКЗАЛІВ

Анотація: розглянуто особливості функціональної структури сучасних автовокзалів. Визначено основні і додаткові послуги, що надаються пасажиром, перевізникам та населенню. Проаналізовано об'єкти функціонального навантаження, наведено вимоги щодо їхнього розміщення та зв'язку між собою.

Ключові слова: автобусна станція, автовокзал, автовокзальний комплекс, функціональна структура.

Постановка проблеми. Основою функціонального рішення будівлі, насамперед, є її призначення. За останні роки виникла потреба адаптації автовокзалів до нових містобудівних умов та функцій, які диктує сучасний ринок. Автовокзали перестали виконувати деякі свої громадські функції, наприклад, харчування, оскільки з'явилась конкуренція з боку інших об'єктів. Функціональна структура більшості радянських автовокзалів застаріла і не сприяє виконанню функції комфортного транспортного обслуговування в будівлі, тому пасажир часто вимушений шукати інші місця для проведення часу в очікуванні свого рейсу. На цю проблему також впливає відсутність зон релаксації та розваг в будівлях великих автовокзалів. Окрім цього, бракує умов та організованих зон для комерційної діяльності, наприклад офісів, щоб утримання автовокзалу було рентабельнішим. Тому дослідження особливостей функціональної структури сучасних автовокзалів залишається актуальним, оскільки змінюються потреби пасажирів і з часом виникає необхідність пристосовувати функціональне наповнення будівлі під їхні потреби.

Вивченням питань даної теми займалися дослідники, які створили низку фундаментальних наукових робіт, що можна вважати основоположними для дослідження у галузі архітектури транспортних споруд. Вони були написані ще в минулому столітті. Так, у роботі Голубєва Г.Є. "Современные вокзалы железнодорожного, речного, морского, автомобильного и воздушного транспорта" узагальнений досвід вітчизняного та зарубіжного проектування і будівництва автовокзалів, наведені варіанти розміщення на генеральному плані.

Цікавою є робота В.М. Батирєва "Будущее вокзалов", де вперше автором на історично-культурному тлі розглядаються еволюція і сучасний стан цього

своєрідного масового типу громадських споруд, його місце в розвитку країни, міста, населеного пункту, показаний вплив вокзалів на розвиток міської структури. Ближче до сучасного розуміння вокзалів, як багаторівневих та багатофункціональних транспортних споруд, наблизився у своїх роботах Г. Є. Голубєв. В його праці "Многоуровневые транспортные узлы" особливу увагу приділено розвинутих багатофункціональним комплексам, а також системам транспортних споруд та вузлів, що розвиваються, в умовах міст різної величини.

В.Р. Захаров висвітлює питання функціональних особливостей вокзалу у дослідженні "Формирование многофункциональной системы обслуживания пассажиров в совмещенных вокзальных комплексах». Проблему об'єднаних пасажирських споруд різних видів транспорту розглядає у своїй роботі "Объединенные пассажирские станции и вокзалы" В.П. Дахно.

Мета статті. Виявити основні особливості функціональної структури сучасних автовокзалів та визначити шляхи вдосконалення їхнього зонування.

Виклад основного матеріалу. Як засвідчує практика проектування і будівництва автовокзальних комплексів, ці об'єкти є складними за функціональною організацією, з різним складом та розмірами функціональних зон, оскільки, з одного боку, вони є громадськими будівлями, а з іншого – транспортними спорудами, які можуть поєднувати різні види транспорту.

Пасажирські будівлі усіх видів магістрального транспорту призначені, здебільшого, для здійснення двох функцій: по-перше, для обслуговування пасажирів, по-друге, для управління режимом роботи транспортних засобів і розміщення експлуатаційного персоналу (ці функції можуть здійснюватися в окремих спорудах). Проте соціальний розвиток сучасного суспільства, зростання його потреб змушують постійно розширювати і коригувати функції пасажирських будівель [8].

Слід розділяти послуги, що забезпечуються автовокзалом – ті, що надаються пасажиром, і ті, що отримують перевізники. Обов'язковими послугами, що надаються населенню та пасажиром, є користування послугами приміщень автовокзалу з метою здійснення функцій чекання поїздки, купівлі квитків, довідки, збереження багажу, вбиралень. До обов'язкових послуг, що надаються перевізникам, також належать послуги посадки пасажирів у автобус, диспетчеризації руху автобусів, надання платформ для посадки та висадки пасажирів і місць на майданчику відстою автобусів, кімнат короткотермінового відпочинку водіїв, інформування водіїв щодо дорожніх умов і безпеки дорожнього руху, проведення технічного огляду та прибирання автобусів.

До додаткових послуг належать послуги з попереднього продажу квитків, бронювання місць, замовлення квитка за телефоном, замовлення таксі,

замовлення автобуса, переоформлення квитка, відпочинку в готелі автостанції, харчування, кімнат матері та дитини, довідкового бюро, доставка квитка додому, замовлення квитка для поїздки з іншого міста.

Населенню, пасажиром та перевізникам можуть надаватися також інші види обов'язкових та додаткових послуг згідно з чиним законодавством. За договором з власником автостанцій, перевізникам можуть відводитися приміщення для облаштування офісів, а також відокремлені посадочні платформи [6].

Планування автовокзалу повинне передбачати чіткий функціональний розподіл. На генплані можна виділити такі функціональні зони: привокзальна площа; перон прибуття; перон відправлення; автостоянки: для працівників вокзалу; гостьова; відстій автобусів; автомобілів таксі; накопичувальний майданчик.

Будівля автовокзалу може бути призначена як для пасажирів, вантажу, так і для будь-яких інших конкретних цілей. Забезпеченню кожної зазначеної вище функції в структурі автовокзалу відповідає певна функціональна зона.

Зміна умов функціонування автовокзалів може спричинитися, крім підвищення рівня транспортного обслуговування пасажирів, також організацією нових форм громадського обслуговування, пов'язаних з торгівлею, громадським харчуванням, дозвільними видами діяльності [7, с. 592]. Вокзали різної класифікації, як правило, мають такий базовий склад груп основних приміщень:

пасажирські – де зосереджені приміщення та служби, що забезпечують надання послуг, потрібних пасажиром, і необхідних для управління транспортним процесом. Пасажирські приміщення включають єдиний пасажирський зал із зонами очікування, операційні касові, роздільні (конкорс) – вестибюль, зал очікування, кімната матері й дитини, торговий зал, буфет або кафе, камеру схову, медпункт, торговельні кіоски, довідкові бюро, пошту-телеграф, санвузли тощо;

адміністративно-службові – приміщення адміністрації, диспетчерські, кімнати чергових по вокзалу, кімнати персоналу, кімнати водіїв, облаштування зв'язку, підсобні приміщення кас, приміщення для здачі виручки та отримання квитків та ін.;

підсобно-технічні – виробничі або підсобні приміщення кафе або буфету, приміщення технічних пристроїв – котельні, бойлерні, трансформаторні й вентиляційні камери, склади, господарські комори та ін. [2].

Важливим функціональним елементом, навколо якого організуються інші функціональні зони, пов'язані з обслуговуванням відвідувачів, є

вестибюль. Це розподільчий простір, через який проходять усі транзитні шляхи як пасажирів, так і відвідувачів автовокзалу (у тому числі й зустрічаючих).

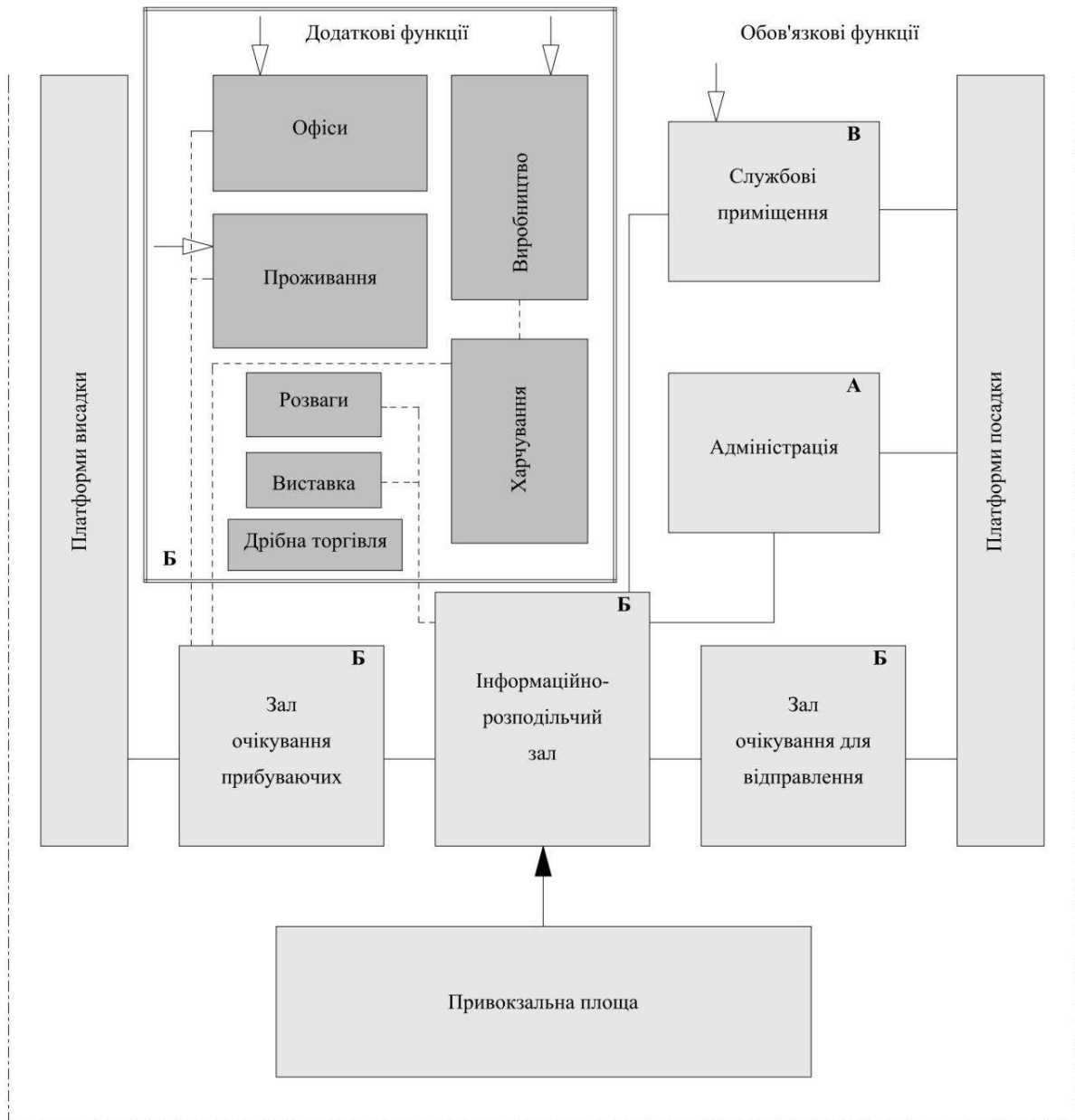
Для пасажирів, що мають намір залишитися в місті на декілька днів, для їхньої зручності й комфорту необхідно організувати, окрім функцій прибуття – очікування – відправлення, також і декілька додаткових функцій. Таким пасажирам потрібні сон і відпочинок, то виникає потреба у забезпеченні проживання й організації торгово-побутового обслуговування, тобто забезпеченні харчування і побутового обслуговування, а також здійснення різних покупок – від побутових дрібниць до сувенірних товарів. Наповнюваність усіма цими функціями залежить від значущості автовокзалу, а також від містобудівних особливостей. Крім того, автовокзал може виконувати і додаткові функції з організації виставкового простору, дозвілля та розваг, туристичних бюро, а також розміщення офісів.

На планах об'єкта можна виділити такі функціональні зони і бажані зв'язки між ними (див. схему функціональної структури основних груп приміщень автовокзалу): зону обслуговування вокзалу необхідно зв'язати з інформаційно-розподільчим простором; операційні зали – з рекреацією; зали очікування – з громадським харчуванням і платформами, дозвіллям і розвагами; адміністративно-службова зона повинна мати зв'язок із зоною офісів; уздовж переходу між залами – торгівля; підсобно-технічні приміщення, зв'язані безпосередньо з платформами, повинні мати окремий вихід на привокзальну ділянку.

Створення багатофункціональних вокзальних комплексів вимагає розширення площ, відведених для надання додаткових послуг пасажиром і відвідувачам. Відсутність вільних площ комерційного призначення не дозволяє розвивати сферу послуг і за рахунок цього покривати збитки на утримання вокзалів. Тому, завдяки функціональному навантаженню автовокзали повинні стати центрами не тільки транспортного обслуговування, а й громадськими, інформаційними та культурними об'єктами [4].

Функціональні блоки формуються з окремих приміщень. Причому приналежність деяких приміщень конкретно до того чи іншого блоку не обов'язкова – вони можуть розташовуватися на їхній умовній межі.

Подібне блокування зручне у функціональному відношенні і є досить економічним, оскільки дозволяє замість трьох окремо розташованих споруд звести цільний автовокзальний комплекс. Переваги блокування особливо очевидні в умовах малих і середніх міст.

— Основні обов'язкові потоки пасажирів

---- Необов'язкові потоки пасажирів

..... Транспортні потоки

► Вхід відвідувачів

▷ Вхід персоналу

A - адміністративно-службовий блок

Б - пасажирський блок - пасажирські приміщення основного і допоміжного призначення

В - підсобно-технічний блок - службові і допоміжні приміщення

□ Обов'язкові функції: очікування поїздки, продажу квитків, довідки, вбиралень, посадка-висадка пасажирів, зберігання поклажі.

■ Додаткові функції (об'єкти функціонального навантаження): відпочинок в готелі; харчування; кімната матері й дитини; торгівля; культура і розваги; спорт; побутове обслуговування; службові приміщення з попереднього продажу квитків, бронювання, замовлення за телефоном, доставки і т. п., кімнати для водіїв.

Принципова схема функціональної структури основних груп приміщень автовокзалу

Функціональна зона торгово-побутового обслуговування представлена закладами харчування: ресторан з банкетними і фуршетними залами, барами, кафе, а також торговими підприємствами – магазинами з товарами першої необхідності, одягу, галантереї тощо.

До різних функціональних частин автовокзалу є окремі входи з привокзальної території. Зв'язок приміщень на поверхах та між ними відбувається завдяки горизонтальним і вертикальним комунікаціям.

Однак слід зауважити, що деякі сторони функцій можуть реалізуватися тільки завдяки цілісності гармонійно організованої, виразної форми, як, наприклад, ідейно-художня функція витвору зодчества. Процес архітектурної творчості незалежно від направляючої його концепції ніколи не розвертається лише в одному напрямку – від функції до форми як до кінцевого результату. Практично форма, як вираження упорядкованості функціонального процесу, завжди підказує нові «ходи» його організації, заставляє уточнювати і удосконалювати цю організацію, народжуючи зустрічний рух думки – від форми до функції [5, с. 13].

Висновки. Особливістю автовокзалу є поєднання функцій громадської будівлі й транспортної споруди. Визначено, що громадська зона автовокзалу може мати елементи функціонального навантаження на адміністративно-ділову зону, торгіву, культурно-розважальну, зону харчування, зону побутового обслуговування, спортивну зону, а також об'єкти, що можуть належати до інших категорій. Функціональні зони можуть поєднуватися і на їхній умовній межі мати спільні приміщення.

Функціональна структура будівлі вокзалу забезпечує взаємоузгоджену організацію руху транспорту, пасажирів і відвідувачів, з поділом потоків прибуття і відправлення, а також дальніх, місцевих, транзитних та приміських пасажиропотоків. Визначено, що з комерційних цілей для рентабельності будівлі автовокзалу у великих містах функціональне навантаження має бути представлене якомога різноманітнішими закладами.

Автовокзал – поліфункціональний об'єкт. Він може бути інтегрованим у вокзали інших видів транспорту, торговельно-розважальні центри, офісні будівлі тощо. Тому зараз, коли відбувається будівництво великих пересадкових комплексів, вивчення особливостей функціональної структури сучасних автовокзалів являється перспективним.

Список літератури:

1. *Голубев Г. Е.* Многоуровневые транспортные узлы / Г. Е. Голубев – М.: Стройиздат, 1981. – 152 с.
2. *Гольденберг Ю.А.* Автовокзалы и пассажирские автостанции. – М.: Изд-во «Транспорт», 1971 г. – с. 1-160.
3. *Дахно В.П.* Объединенные пассажирские станции и вокзалы. – К.: Будівельник, 1965. – 79 с.
4. *Захаров В. Р.* Формирование многофункциональной системы обслуживания пассажиров в совмещенных вокзальных комплексах: дис. канд. экон. наук: 08.00.05 / Захаров В. Р. – Москва, 2005. – 161 с.
5. *Иконников А.В.* Функция, форма, образ в архитектуре. – М.: Стройиздат, 1986. – 288 с., ил.
6. Про затвердження типового технологічного процесу надання послуг пасажирських автостанцій та автовокзалів / Міністерство транспорту України. Наказ № 565 від 28.08.2001. – Інформаційний портал України: ua.info.biz.
7. *Рижик В.М.* Класифікація сучасних автовокзалів // Містобудування та територіальне планування. Науково-технічний збірник. – К., – КНУБА. – №50. – 2013. – с. 592.
8. *Серебров Б. Ф.* Формирование архитектуры автовокзальных комплексов в России: дис. канд. архитектуры: 18.00.02 / Серебров Б. Ф. – Новосибирск: НГАХА, 2003. – 250 с.

Аннотация

Рассмотрены особенности функциональной структуры современных автовокзалов. Определены основные и дополнительные услуги, предоставляемые пассажирам, перевозчикам и населению. Проанализированы также объекты функциональной загрузки, приведены требования по их размещению и связи между собой.

Ключевые слова: автобусная станция, автовокзал, автовокзальный комплекс, функциональная структура.

Annotation

The features of modern bus stations functional structure was considered in the article. The author identified the basic and additional services that provided for passengers, carriers and the public. The objects of functional capacity and requirements for their location and connection to each other also elucidated.

Key words: bus station, bus terminal, transport interchange complex, functional structure.